

Ono što knjigu čini dodatno vrijednom jesu, na samom njezinom kraju, i četiri dodatka od 53 stranice: tekstovi rasprava sa simpozija, s održanih okruglih stolova u toj prigodi, zajednička izjava sudionika, te njihove adrese. Unatoč nekim zanemarivim nedostacima (npr. ne uvijek do kraja jasne reference u tekstu; njihova neujednačenost, što je pitanje uredništva; te i neki netočni telefonski brojevi sudionika), zbornik, uz privlačan vanjski izgled, zavrjeđuje svoje mjesto na našim radnim stolovima. Ovo djelo zaslužuje puno više od pukog čitanja!

Tomislav Jozić

Jezična baština bosanskih franjevaca

Ivo PRANJKOVIĆ, *Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene*, Matica hrvatska, Zagreb, 2000., 320 str.

U knjizi Ive Pranjkovića *Hrvatski jezik i franjevci Bosne Srebrene* sabrani su članci koje je autor pisao kao priloge za znanstvene skupove o bosanskim franjevcima i većim su dijelom već ranije objavljeni. Kako su tekstovi jednako koncipirani, obrađuju istu temu i odlikuje ih jedinstven pristup problemu, sasvim je očekivano da se pojave unutar korica jedne knjige i tako prezentiraju kao cjelovito istraživanje.

Jedan broj radova obrađuje jezične odlike starijih pisaca, najprije iz

18. st.: fra Marka Dobretića, fra Nikole Lašvanina, fra Bone Benića, fra Marijana Bogdanovića, fra Vice Vicića. Između pisaca 19. st. autorovu su pozornost privukli fra Jako Baltić, fra Stjepan Marijanović, fra Frano Jukić, fra Grga Martić, fra Antun Knežević. I franjevci našega stoljeća i našega vremena našli su svoje mjesto u ovoj knjizi, pa tako nalazimo članke o fra Jozi Markušiću, fra Rastku Drliću i fra Ignaciju Gavranu.

Svaki članak donosi sve relevantne podatke o piščevu životu i djelovanju unutar franjevačkoga reda i u bosanskoj kulturnoj i književnoj sredini, što omogućuje sagledavanje mjesta pojedinoga pisca unutar bosanske franjevačke književnosti kao cjeline. To jednako važi za pisce 18. i 19. st. kao i za one iz treće skupine, koji su nam suvremenici.

Promatrani pisci ogledali su se u različitim žanrovima, što je autora članaka obvezivalo na davanje bibliografskih, književnih i povijesnih podataka o svakom pojedinačno.

U središtu je autorova zanimanja jezik starih pisaca, zapravo jezik njihovih djela i ono što je u književnom izrazu pojedinoga pisca njegova samosvojna odlika. Moglo bi se reći da su svi članci, s iznimkom članka o gramatici Stjepana Marijanovića, pisani po istom nacrtu, tako da smo dobili pregled određenoga broja jezičnih odlika franjevačkih pisaca 18. i 19. st. Na svim jezičnim razinama (fonologija, morfologija, tvorba, leksika, sintaksa) promatraju se odlike koje ilustriraju udio živih govora i udio književnih idioma u oblikovanju knji-

ževnojezičnoga izraza pojedinoga franjevačkoga stvaraoca. Za svaku karakteristiku navedeni su brojni primjeri iz djela, pa se mora istaknuti da ova knjiga nudi bogatu građu koja može poslužiti kao polazište za daljnja, čak i opsežnija istraživanja jezika franjevačkih pisaca. Posebno je vrijedna građa vezana za 18. st., na temelju koje bismo apstrahiranjem mogli doći do nacrtu svojevrstne gramatike književnoga jezika bosanskih franjevaca. Usporedno promatranje jezika Dobretićeva, Vicićeva i autora bosanskih franjevačkih ljetopisa (Lašvanina, Benića i Bogdanovića) pokazuje nam da se radi o sustavu jezičnih odlika koji bismo mogli nazvati labilno normiranim, obvezatnim pri književnom stvaranju, što bi nas dovelo do zaključka da franjevački predstandardni pisci poštuju tip uporabne norme, i to vrlo zavisano od iste takve norme u jeziku pisaca 17. st. Budući da su pisci 17. st. uglavnom monografski obrađeni, danas nam je lako uspoređivati njihov jezik s piscima kasnijih stoljeća, ali i pokazati kako se književni jezik bosanskih franjevaca razvija i kreće, bez velikih mijena, od Divkovićeva vremena sve do Jukića i Martića.

Pranjkovićeva građa nudi mogućnost takva zaključka, ona se jednostavno nadovezuje na podatke koje imamo o piscima prethodnoga razdoblja, i prava je šteta što autor nije isticao tu povijesnu vertikalu.

Među piscima 19. st. posebno mjesto zauzima Stjepan Marijanović i mislim da je Pranjkovićev tekst o njegovoj gramatici najbolji prilog u cijeloj knjizi. Pranjković je prezentirao i

komentirao Marijanovićeva hrvatsko jezikoslovno nazivlje usporedivši ga s današnjim nazivljem, s nazivima koje donosi fra Lovro Šitović u svojoj gramatici i s nazivljem Relkovićeva nje-mačko-hrvatske gramatike. Nije manje važan ni odjeljak u kojem se navode Marijanovićeva definicije pojedinih gramatičkih kategorija i uočavaju kriteriji Marijanovićeva sintaktičke raščlambe. Pranjkovićev nas članak utvrđuje u mišljenju da bi se bosanskim franjevačkim gramatikama morali pobaviti jezikoslovci, proučavatelji suvremenoga jezika jednako kao i povjesničari jezika, posebno sad kad nam je Pranjković, prvi put nakon Dukata, koji se tim bavio čak 1908. god., otvorio perspektivu prema Grigelyevoj gramatici kao nasljedovanom modelu. Ostali su hrvatski gramatičari najčešće nasljedovali Alvareza ili Alda Manucija.

Franjevačko djelovanje u 19. st. obilježeno je radom fra Grge Martića i fra Ivana Frane Jukića, o kojima Pranjković piše zanimljivo i poletno, pa se lako otčitava njegov istraživački ushit pred postignućima te dvojice stvaralaca. Posebno se može istaknuti dosad neobjavljeni tekst *Fra Frano Jukić i jezično-pravopisna tradicija u BiH*. Iako donosi i relevantne povijesne podatke o pravopisnim kretanjima u BiH tijekom 19. st., i analizu Jukićevih stajališta o grafiji i pravopisu, i komentare Jukićevih sporenja s Vukom i Tirolom, članak nije konvencionalno pisan prvenstveno stoga što o Jukiću govori njim samim, zapravo citira njegove tekstove o pojedinom problemu. Posebno su zanimljivi dijelovi koji

govore, opet uza zanimljive i znalački odabrane citate, o Jukićevim jezikoslovnim interesima na području etimologije i dijalektologije. Nakon takvog istraživanja Pranjković zaključuje da je Jukić bio ne samo zagovornik Gajeve grafije i pravopisa u BiH nego i da je poznavao onodobno jezikoslovlje i dijalektnu situaciju na južnoslavenskom prostoru.

Članci o fra Rastku Drljiću i fra Ignaciju Gavranu, iako su prvenstveno pisani kao hommage štovanim autorovim profesorima, ne izlaze iz okvira koje je Pranjković zacrtao ostalim člancima, ostaju, naime, na području filologije. U tekstu o fra Rastku Drljiću predstavljena je monografija *Prvi ilir Bosne fra Martin Nedić 1810.-1895.*, što je doktorska disertacija Drljićeva, objavljena 1940. god. Suvremenom istraživaču franjevac iliraca tako se na jednom mjestu nudi uvid u jedno važno djelo i naznačava put kojim treba krenuti u eventualnom novom istraživanju istoga pisca ili istraživanju jezika i rada Nedićevih suvremenika. Pranjković ne zaboravlja ukazati i na neke posebnosti Drljićeva jezika, koje bi netko možda danas i prešutio, ali i istaknuti vrijednost stila kojim je ta monografija pisana.

Najsvestranija ličnost suvremene provincije Bosne Srebrene svakako je fra Ignacije Gavran. Svatko tko se nađe u prilici da o njemu piše, zastane pred dvojmom koji aspekt Gavranova djelovanja treba istaknuti, koji zaslužuje više pozornosti, kako o tom kulturnom djelatniku i marnom znanstveniku dolično govoriti. Pranjković je taj problem riješio odlukom da piše o

Gavranovu priređivanju i izdavanju rukopisnih franjevačkih ljetopisa iz 18. st. Iz toga članka ne samo da saznajemo kako je fra Ignacije radio taj teški i zahtjevni posao, nego se i poučavamo kako se čitaju, komentiraju i pripremaju izdanja rukopisne ostavštine.

Na kraju Pranjkovićeve knjige nalaze se opsežan popis izvora i literature o djelovanju bosanskih franjevac, rječnik manje poznatih riječi i izričaja, kazalo imena, te bibliografska bilješka i bilješka o piscu.

Kad sklopimo posljednju stranicu Pranjkovićeve knjige, moramo priznati da smo dobili svojevrsnu dopunu bibliografiji bosanskih franjevac, nacrt za monografsku obradbu jezika niza pisaca 18. i dijelom 19. st., građu koja može poslužiti kao polazište u obradbi i - konačno - praznina u spoznajama o jeziku bosanskih franjevac uspješno je popunjena.

Pranjkovića je u pisanju vodila misao da kulturna, književna i znanstvena djelatnost bosanskih franjevac, iako neprijeporno važna za povijest hrvatskoga jezika pa i hrvatskoga standardnoga jezika, nije kako treba ni proučena ni vrednovana, te da o jeziku tih pisaca malo znamo unatoč njihovoj ugrađenosti u temelje standardne (novo)štokavštine. Autor je nastojao otkriti bogatstvo franjevačkoga književnoga naslijeđa koje još uvijek čeka svoje istraživače. Pranjković svoju knjigu naziva "malim poticajem", a svi oni kojima je na srcu prošlost i baština franjevačke provincije Bosne Srebrene poželjjet će da takvih "malih poticaja" bude što više. Pranjković se

svojom knjigom želio, i uspio je u tome, odužiti svojim franjevačkim profesorima i uzorima. Obavio je to na izvoran i originalan način. Nadamo se da bosanski franjevci među hrvatskim znanstvenicima imaju još takvih “du-

žnika” koji će čuti Pranjkovićev poziv i slijediti ga u svojim istraživačkim planovima i naporima.

Marko Lukenda